

Yapabilirlik Kartları: Kız Çocuklar için Olumlu Göstergeler Geliřtirmek

SUNA'NIN KIZLARI

Judith Bruce, Sarah Engebretsen ve Kimberly Glazer, "Building Assets Toolkit: Developing Positive Benchmarks for Adolescent Girls" (Population Council, 2015) yayınından Türkçeye çevirisi ve adaptasyonu Suna'nın Kızları Kız Çocuk Odaklı Tasarım Topluluğu katkılarıyla Selen Yüksel tarafından yapılmıştır.

Yapabilirlik Yaklaşımı Nedir?

Amartya Sen ve Martha Nussbaum tarafından geliştirilen “yapabilirlik yaklaşımı” insanların iyi olma hâlini yalnızca maddi gelir üzerinden değil bireylerin hak ve özgürlüklerini ne derecede kullanabildiklerini, hayatlarıyla ilgili gerçek anlamda hangi seçimleri yapabildiklerini çevresel ve toplumsal koşulları da hesaba katarak değerlendiriyor. Bu yaklaşıma göre insanların iyi olma hâlini ölçmek için önemli bir kriter, onların olmaya ve yapmaya değer verdikleri şeyleri gerçekleştirebilme özgürlüklerine yani “yapabilirliklere” sahip olup olmadıklarıdır.

Bu yaklaşımı temel alarak Population Council tarafından geliştirilen Yapabilirlik Kartları Egzersizi, kız çocukların bütünsel gelişimi ve özgürce büyüebilmesi için ihtiyaç duydukları yapabilirlikleri içeren kartlardır.

Yapabilirlik Kartları Egzersizi Nedir?

Yapabilirlik kartları egzersizinde, katılımcılar belirli bir bölgedeki bir kız çocuğunun hangi bilgiye, beceriye veya kaynağa hangi yaşta sahip olması gerektiğini saptamaya çalışır. Yapabilirlik kartları egzersizi, kız çocukların özgürce büyümek ve gelişebilmek için ihtiyaç duydukları kaynakları belirlemek için kullanılan bir egzersizdir. Bu egzersiz; kız çocukların yaşam gerçekliklerini gözlemlememize katkı sunar; belirli yaşam koşullarındaki kız çocuklar için geliştirilecek güçlenme odaklı müdahale programlarında ve savunma çalışmalarında hangi alanlara odaklanılacağına şekillenmesinde kullanılabilir.

Amaç

Yapabilirlik Kartları Egzersizi, ihtiyaç temelli program içeriklerinin tasarlanması amacıyla yapılandırılmış bir süreçtir. Bu egzersiz, kız çocukların gelişim süreçlerinde ihtiyaç duydukları kaynakları, yapabilirlikleri belirlemek için çok paydaşlı bir yaklaşımla gerçekleştirilir.

Kaynaklar/Yapabilirlikler şu kategorilerde sınıflandırılabilir:

- **İnsani:** İçsel bilgi ve beceriler.
- **Sosyal:** Aile ve topluluk desteği.
- **Ekonomik:** Maddi kaynaklar.
- **Bilişsel:** Öğrenme ve düşünme becerileri.

Yapabilirlik Kartları Egzersizi Uygulama

Adımları

Ön hazırlık için gerekenler:

- Katılımcılara dağıtılmak üzere yapabilirlik kartları
- Duvara asılmak üzere yaş kartları (6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20)
- Mekânda kullanılabilecek geniş bir duvar/pano alanının hazırlanması
- Katılımcıların birbirlerini görerek oturabilecekleri bir masa ve/veya oturma düzeni oluşturulması

Uygulayıcı için notlar:

Destedeki her yapabilirlik kartını kullanmanız gerektiğini düşünmeyin; hepsi çalışmanız ve hedeflerinizle ilgili olmayabilir. Egzersizin mümkün olduğunca odaklanmış olması için hedef grubun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kullanacağınız kartları önceden belirleyebilir, kullanmayacağınız, hedef grubunuzla uyumlu olmadığını düşündüğünüz kartları kenara ayırabilirsiniz.

Egzersiz 4-6 katılımcılık küçük bir grupla yapabileceğiniz gibi daha yüksek sayılardaki gruplarla da kullanmanız mümkün ancak her 4-6 kişilik grup için bir deste yapabilirlik kartı ve yaş grubu çıktısını hazır etmeniz gerekir.

1-Giriş ve Çalışmanın Amacı (10 dakika)

- Katılımcılarla tanışın ve çalışmanın/araştırmanın hedeflerini özetleyin.
- Oturumun, kız çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını ve yapabilirliklerini belirlemeyi amaçladığını açıklayın.¹

- Katılımcıların görüşlerinin bu sürece katkı sağlama-
cağını vurgulayın.

2-Yapabilirlik Kartları Egzersizinin Tanıtımı (5 dakika)

- **Genel Bakış:** Yapabilirliklerin, kız çocukların sahip olması, erişebilmesi gereken bilgi, beceri, fırsat, hizmetler olduğunu; egzersizin ise yapabilirliklerin yaşlara göre haritalandırılması olduğunu açıklayın.

- **Yöntemin Uygulanması:** Katılımcılar, bir kız çocuğun belirli bir yapabilirliği edinmesi gereken **en geç yaşı** belirlemek için kendilerine dağıtılacaktır. Yapabilirlik kartlarını kullanacaktır. Bu çalışmada 2 adet boş kart da dahil 90 yapabilirlik kartı bulunmaktadır.² Katılımcılardan eksik olduğunu düşündükleri daha fazla sayıda “yapabilirlik” gelirse, yeni boş kartlar ekleyebilirsiniz.

Katılımcılardan her bir kart için kız çocukların en geç kaç yaşında bu beceriye/bilgiye/yapabilirliğe sahip olması gerektiğini düşünmelerini ve buldukları yaşı belirtmelerini isteyin.

Bunun için duvardaki yaş gruplarını gösterin. Yaş grupları şunlardır: **6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20.**

Sürecin netleşmesini kolaylaştırmak için gerekli gördüğünüz yerlerde yapacağınız açıklamalarla katılımcılara destek olabilirsiniz.

Örneğin; “Haftada en az bir kez arkadaşlarıyla bir araya gelebileceği güvenli bir yere sahip olmak”, bunu şu şekilde açıklayabilirsiniz; bir kız çocuk her hafta arkadaşlarıyla bu ortamda buluşmuyor olabilir, ama istediğinde bunu yapabileceği güvenli bir alanın olup olması üzerinden düşünebilirsiniz.

3-Ana Egzersiz: Yapabilirlik Kartlarının Yaş Gruplarına Yerleştirilmesi (30 dakika)

3.1. Tartışma ve Karar Alma

- Yapabilirlik kartlarını gruba/küçük gruplara dağıtın.
- (4-6 kişilik gruplara 1 yapabilirlik kartı destesi gelecek şekilde planlamanızı yapın.)
- Kartların hangi yaş gruplarına yerleştirileceğine dair grup tartışmalarını teşvik edin. Katılımcılar ön-

celikle kartlara göz atmayı ve sonra yaş gruplarına göre sınıflandırmayı tercih edebilir.

3.2. Kartların Duvara Yerleştirilmesi

- Belirlenen yaş gruplarına göre kartları duvara asmalarını isteyin.
- (1 adet de boş kart olduğunu ve eksik gördükleri bir “beceri”, “yapabilirlik” olduğunu düşünüyorlarsa istedikleri sayıda kart ekleyebileceklerini söyleyin.)

3.3. Gözden Geçirme ve Yansıtma

- Katılımcılardan yerleştirmeleri incelemelerini ve kararlarının arkasındaki nedenleri açıklamalarını isteyin.

-Karar vermekte zorlandıkları kartlar oldu mu? Olduysa neden?

-Kartları neleri göz önünde bulundurarak yerleştirdiler?

-Anlaşılmayan, boşta kalan kartlar oldu mu?

-Boş karta herhangi bir ekleme yaptılar mı? Yaptıylarsa neleri eklediler?

-Tartışma ve konuşmalardan sonra boş kart yerine de-

1-Bunun için yukarıdaki Yapabilirlik Kartları Egzersizi Nedir? bölümünden faydalanabilirsiniz.

2-Yapabilirlik kartlarının altındaki sayılar yalnızca yönergedeki açıklamalara kolay ulaşabilmek için eklenmiştir; herhangi bir sıralama belirtmez.

ğıştirmek istedikleri bir kart oldu mu, olduysa neden?

Yukarıdaki soruları katılımcılara yöneltin.

Katılımcılara teşekkür ederek egzersizin bu bölümünü sonlandırın.

(İhtiyaca göre burada kısa bir ara verebilirsiniz.)

3.4. Açık Tartışma (30-40 dakika)

Bundan sonraki bölümün bu yerleştirmelere ve kartlara bakarak onların görüşlerini duymak istediğiniz bölüm olduğunu açıklayın. Ve aşağıdaki sorularla tüm katılımcıların görüşlerini ifade etmesini rica edin:

-Sizce burada sıraladığınız yapabilirliklere, yaşadığınız yerdeki kız çocuklar ne kadar sahip? Ne kadarına erişebiliyorlar?

-Yaşadığınız bölgede kız çocukların bu becerilere sahip olması için kim, ne yapmalı?

-Bölgenizde, yaşadığınız mahallede, ilçede bu becerilerin kazandırılması için neler değişmeli?

-Tüm kız çocukların bu “yapabilirliklere” sahip olması için nasıl programlar, ortamlar/mekânlar ve politikalar/düzenlemeler olmalı? Neler yapılırsa tüm kız çocuklar

söylediğiniz yaşlarda bu “yapabilirliklere” sahip olur, bu imkânlara erişebilir?

-Aile, okul ve kamu görevlileri bu konuda nasıl bir rol oynayabilir?

3.5. Kapanış (10 dakika)

- Tartışmanın ana noktalarını özetleyin. Katılımcılardan gelen önerilerin satır başlarını tekrarlayın.
- Katılımcılara teşekkür edin ve elde edilen sonuçların nasıl kullanılacağını açıklayın.

Aşağıda listelenen her bir yapabilirlik için söz konusu yapabilirliğin önemine dair yararlı bilgileri ve kaynakları topladık. Uygulamanızın mümkün olduğunca verimli olmasını sağlamak için, kullandığınız kazanımlarla ilgili bilgileri gözden geçirmenizi öneririz. Tartışılan materyal hakkında kaynak bilgisi sağlamak için bazı kazanım açıklamalarında referanslara yer verdik. Kullanılan genel kaynaklar ilgili maddenin altında yer alıyor.

Yapabilirlik Kartları: Açıklamalar ve Kaynaklar

1-Kendisi veya bir yakını fiziksel ve/ya duygusal şiddete maruz kaldığında kimden/nereden destek alabileceğini bilmek

Kız çocukların temel güvenliği için riskli bir durumla veya şiddetle karşı karşıya kaldıklarında destek almak için nerelere gidebileceklerine dair bilgisi ve planı olması önemlidir. Bu plan, en yakın karakola, jandarma komutanlığına, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'ne (ŞÖNİM), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne, kaymakamlığa/valiliğe, belediyelere, (Kadın Destek Uygulaması (KADES) gibi uygulamalara ve kadın/çocuk örgütlerine başvurmayı içerebilir.

2-En yakın acil sağlık hizmeti veren kurumun yerini ve bu kurumlara hangi durumlarda başvurabileceğini bilmek

Acil sağlık hizmetlerinin yerini bilmesi ve bu hizmetlere ilişkin bilgiye sahip olması, bir kız çocuğun karşılaşacağı sağlık risklerini azaltabilir. Acil sağlık hizmetleri için nereye gidileceği bilgisi hayati önem taşır.

3-Haftada en az bir kez arkadaşlarıyla bir araya gelebileceği güvenli bir yere sahip olmak

Ergenlik dönemindeki kız çocuklar, arkadaşlarıyla güvenli ve destekleyici bir ortamda düzenli olarak buluşma fırsatına sahip olmalıdır. Bu tür sosyal etkileşimler, onların sosyal becerilerini geliştirir ve özgüvenlerini yükseltir. Ergenlik döneminde kurulan arkadaşlık ağları, yalnızlık ve izolasyon hissini azaltarak kız çocukların kendilerini daha güvende ve desteklenmiş hissetmelerini sağlar. Arkadaşlık ağları onların sadece güvenliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda olumlu davranışları da destekler (Hallman ve ark. 2014). Sosyal destek ağlarına sahip kız çocukların, şiddetten korunmak da dahil olmak üzere birçok alanda güvenlik risklerine karşı güçlendikleri görülmektedir.

Kaynak: Hallman 2011

4-En yakın polis merkezinin yerini, iletişim bilgisini ve polisinin nasıl yardım edebileceğini bilmek

Polis karakolları kız çocuklar için destek alınacak mekânlar olabilir. Hangi durumlarda polisten destek alabileceğini bilmek önemlidir. Ancak kızlar ihtiyaç duyduklarında bir kadın memurla konuşmayı tercih ede-

bilmelidir. Bu mümkün değilse veya polis merkezine gitmekle ilgili kendini rahat hissetmiyorsa kız çocuk bir mentora (bir eşlikçi) erişime ve/veya kadınlarla/çocuklarla çalışan bir STK ya da başka bir kuruluşa başvurma seçeneklerinden haberdar olmalıdır.

Kaynak: del Valle 2013 ve 2014

5-Sahip olduğu parayı (harçlık, gelir vb) ve harcamalarını dengeli kullanabilmek

Kız çocukların her birinin matematik becerisi farklı düzeydedir, ancak okula devam etmeyen kızlar bile günlük yaşamlarında matematik kullanır. Bütçe oluşturabilmek tüm kızlar için önemlidir, ancak bu daha yüksek düzeyde matematik becerisi gerektirebilir. Para veya kaynak miktarı önemli değildir; en kısıtlı ekonomik kaynaklara sahip kızlar bile bir yatırıma sahip olabilir ve olmalıdır.

6-Hastane, okul, karakol gibi yerlerde kendini daha rahat hissedebilmek için kadın bir görevliyle konuşmayı talep edebilmek

Kamusal alanda ihtiyaçlarını ve haklarını talep edebilmek kız çocukların güçlenmesinde önemlidir ve yasalar kapsamındaki temel haklarının ihlal edilmesi olasılığını azaltır.

7-Aile dışından en az üç kız arkadaşına sahip olmak

Başkalarıyla güvene dayalı ilişkiler kurmayı öğrenmek için, kızların onlarla ortak deneyime sahip, destek ve eşlik içeren bir akran ağına ihtiyaçları vardır.

Kaynaklar: Hallman ve ark. 2014; Marcus 2014

8-Hastaneye gitmek, okula kaydolmak veya seyahat etmek için gerekli kimlik, öğrenci kartı vb resmi belgelere sahip olmak

Türkiye’de 18 yaş altında her çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır. Bu haktan yararlanmak için kimlik belgesine sahip olmak gereklidir. Kimliksizlik, başta temel sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimin önünde engel oluşturmaktadır.

Finansal hizmetlere (bankalar, tasarruf hesapları, krediler) erişime izin veren belgelere/kimliğe sahip olmak, bir kızın iş kurma yeteneğini ve gelir imkânlarını artırır. Kimliksizlik, geleceğe dönük ekonomik sömürü riskini artırır. Bankalar veya devlet kurumları, hesap açma yaşını düşürerek kız çocukların kendilerine ait bir hesaplarının olmasını sağlayacak adımları atmaya teşvik edilmelidir.

9-Herhangi bir zorlukla karşılaştığında danışabileceği yaşça daha büyük bir kadın yol gösterici yetişkinini tanımak

Kendilerinden daha büyük ve güvenilir bir kadın yetişkin mentor, kızlar yaşamdaki yönlerini belirlerken onlara bilgisiyle eşlik eder, rol model olur ve bir riskle karşılaştıklarında yol gösterici rol oynar.

10-Boş vakitlerini değerlendirebileceği oyunları/aktiviteleri bilmek

Bu kazanım, daha önce oyunlarla ve sporla tanışmamış olan kızlar için çok temel bir kazanım olarak düşünülmektedir. Sportif faaliyetler ve oyunları bilmek kız çocukların oyun haklarına erişiminin önünü açarken, diğer kız çocuklarla bağ kurmaları ve sosyal ağlar oluşturmaları için araç olur.

11-Kentteki güvenli ve temiz oyun alanları, park, yeşil alan ve spor salonlarının yerini bilmek

Kız çocukların kentteki güvenli ve temiz oyun alanları, parklar ve spor salonlarının yerini bilmesi, onların sağlıklı ve aktif bir yaşam sürmelerine yardımcı olur.

12-Menstrüasyon süresine dair bilgi sahibi olmak ve bu sürenin gerektirdiği sağlık ve hijyen önlemlerini alabilmek

Birçok kız, kaynaklara ve bilgilere sınırlı erişimi olması veya konuyu çevreleyen sosyal tabular nedeniyle menstrüasyon (regl) başlayana kadar menstrüasyon hakkında bilgiye sahip değildir. Karşılaşılan zorluklar arasında, regl dönemindeki mahremiyetlerini ve onurlarını koruyarak geçirmeleri için gereken su, sanitasyon (temizlik) ve atık sisteminin yetersizliği, kızların okula giderken ve sosyal hayata katılırken kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak rehberliğin eksikliği yer almaktadır. Kızlara erken bilgi vermek, ilk âdetlerini (okul, aile ve toplum ortamlarında) yönetebilmelerine ve sağlıklıları hakkında önemli bilgileri edinmiş olmalarına yardımcı olur.

13-Damlacık yoluyla (öksürük, hapşırma) bulaşan bulaşıcı hastalıklardan korunmak ve kişisel hijyenini sağlayabilmek için gerekli önlemleri bilmek

El yıkamak enfeksiyonu önlemek için çok önemlidir ve kızların diğer kızlara ve küçük kardeşlerine öğretebileceği bir beceridir. Bulaşıcı hastalık salgınları sırasında (Korona salgını gibi), kızların (ve herkesin) bilmesi gereken daha da zorlu hijyen ve hastalık önleme uygulamaları olabilir.

14-Hakları için hak arama yollarını (Alo 183'ü aramak, CİMER'e yazmak vb) bilmek

Haklar hakkında bilgi sahibi olmanın yanında, kızların riski erken fark edebilmeleri ve bu durumlarla başa çıkabilme becerilerine sahip olmaları önemlidir. Kızların aile içinde veya dışında başvuracakları birine ihtiyacı olabilir. Yalnızca kızlara yönelik bir alanda stratejileri paylaşmak son derece destekleyicidir.

Kaynak: Bruce 2012

15-Öğretmenlerin öğrencilerine karşı etik sorumluluklarını ve uygun olmayan davranışları bilmek (öğrencilerden özel iyilikler istememek veya onları eve davet etmemek gibi)

Öğretmenlerin davranış kuralları çoğu zaman yaygın olarak bilinmemektedir veya yayımlanmamaktadır. Kızların özellikle hangi davranışlara izin verilmediğini bilmeleri gerekir (kızlara onlarla yalnız kalmaları için baskı yapmak, notları saklamak vb). Bir öğretmenin "yasal" ve uygun davranışının ne olduğunu bilmek, bir güvenlik programının önemli bir parçasıdır.

Kaynaklar: Equality Now n.d.: 10-13; Brady ve ark. 2010

16-Okulda istismar durumunda yardım için başvuru-lacak kişileri ve istismarı nereye bildireceğini bilmek

Kızların okula güvenle gidebilmeleri için kullanabilecekleri stratejilere ihtiyaçları vardır. Bu stratejiler, güvenilir bir öğretmeni bilgilendirmeyi içerebilir, ancak öğrenci okul personeliyle paylaşmayı tercih etmiyorsa, ebeveynleri veya güvendiği yetişkinlerle yaşadıklarını paylaşması teşvik edilmelidir.

17-Yaşadığı bölgenin adını bilmek

Çalışmalar, ergenlikle birlikte kız çocuklarının çevrelerinin önemli ölçüde küçüldüğünü ve herhangi bir bölgeye veya kamusal alana aidiyet hislerinin önemli ölçüde azaldığını gösteriyor. Kaynak: (Chong ve ark. 2006; del Valle 2013; Hallman ve ark. 2014). Yaşadığı bölgenin adını bilen kız çocuklar yerel kamu mekanizmalarına katılımında bir adım önde oluyor. Uzun soluklu katılımın sağlanması için kız çocukların topluluk oluşturma çalışmalarına dahil edilmesi gerekiyor.

Kaynak: del Valle, 2013

18-Çocuk haklarını bilmek

Kız çocukların kendi haklarını bilmesi hak ihlallerine karşı gelmeleri ve kendilerini korumaları yönünde önemli bir adımdır. Haklarını bilen kız çocuklar yetişkinlere sorumluluklarını hatırlatabilir, bir hak ihlalinin karşısında durma konusunda güçlenir.

19-Ailesine, kendisinden istenenin yasadışı olduğunu söyleyebilmek

Çocuk yaşta evlilikler, zorla çalıştırılma gibi hak ihlallerinin çoğunlukla ebeveynlerin otoritesi altında gerçekleştiği biliniyor. Kız çocukların güçlenmesine yönelik bu kazanım, kız çocukların haklarını bilerek kendilerinden istenen ve haklarını ihlal eden durumlara karşı çıkmalarının önemini vurguluyor.

20-Kendi geleceğine yönelik hayal kurmak ve hayallerine yönelik plan yapmak

Kız çocuklar genellikle cinsiyet normlarıyla şekillenen kısıtlı meslek gruplarına yönlendirilir. Kızların kendilerine nelerin ilham verdiğini düşünmeleri özgüvenlerini artırırken güçlenme hissine de katkı sağlar ve heyecan duydukları ve başarılı olabilecekleri bir kariyer yolunu belirlemelerine destek olur.

21-Zorunlu eğitimin kaç yıl olduğunu bilmek

Kız çocuklar zorunlu eğitim süresini ve yaşını bilmelidir. Kız çocuklar daha erken yaşta okuldan kopma riskiyle karşı karşıyadır ve okulda kalma süreleri arttıkça bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimleri desteklenir, geleceğe yönelik seçenekleri artar.

Kaynak: Lloyd 2009 ve 2012

22-Cinsellik ve üremenin biyolojik temellerini anlamak

Kız çocukların sağlıklı gelişimi için cinsellik ve üreme konusunda bilgi sahibi olmaları hayatidir. Cinsellik ve üreme hakkında konuşmayla ilişkili utanç ve yargılarla mücadele edebilmek ve toplum tarafından içeriğin yok sayılmaması için konu hakkında çocuklarla yürütülecek tartışma kültürel olarak uygun şekilde gerçekleştirilmelidir.

Kaynak: It's All One Curriculum 2009, popcouncil.org/itsallone

23-Kendine özgü bir özelliğın farkında olmak, ifade edebilmek ve başkalarına öğretebileceğı bir beceriy-i fark edebilmek

Bu kazanım, özgüveni güçlendirmekle birlikte kendini başkalarına katkı sunabilecek konumda görmekle ilgilidir. Arkadaşlık kurma, sosyal etkileşime girme ve kararlara katılım konusunda temel oluşturur.

24-Uyuşturucu ve alkol bağımlılığının belirtilerini, tehlikelerini ve kendisi ya da bir başkası için nereden yardım alabileceğini bilmek

Birçok ülkede alkol ve uyuşturucu bağımlılığı giderek büyüyen bir sorun (WHO 2004). Kız çocuklar için, kendilerinin alkol ve uyuşturucu bağımlılığı riskinin yanında çevrelerinde bağımlılık yaşayan birinin olması da bir güvenlik sorunu oluşturabilir. Alkol ve uyuşturucu kullanımı ve tehlikeleri hakkında bilgilenecek önleyici rol oynar.

25-Yaşına ve gelişimine uygun kitaplara ulaşabilmek ve kitap okuyabilecek uygun koşullara sahip olmak

Okumak bilişsel ve duygusal gelişime katkı sağlar. Kız çocuklar, pratik etme fırsatlarının azlığı, okumaya uygun mekânların yaygın olmaması veya okuma mater-

yaline ulaşımında yetersizlik gibi engellerle karşılaşabilir. Pratik edilmediğinde okuma becerileri zarar görebilir.

26-Yasal oy verme yaşını, oy vermek için nereye kaydolacağını ve nerede oy kullanacağını bilmek

Oy vermek kadınlar için yalnızca bir hak değil aynı zamanda toplumda ve kamusal alanda yer almanın bir başlangıcıdır. Kız çocuklar henüz oy kullanamasa da haklarını bilmek, toplumda yer sahibi olmaya dair hislerini güçlendirir. Kadınların yönetici pozisyonlarında daha fazla yer alması ve daha fazla oy kullanmaları kaynakların ve politikaların kadın ve kız çocukları öncelmesini destekler.

27-Belediye meclisinin işleyişini, görevlerini ve toplanma aralıklarını bilmek

Kız çocuklara yönelik adımların atılması için toplumsal karar alma mekanizmalarına resmi olarak erişebilmek önemlidir. Yerel yönetimler ve yerel meclisler resmi yönetim sistemine dahil olmak için önemli bir adımdır.

28-Şiddetin sadece tanımadığı insanlardan gelmediğini, şiddetin aile içinde de meydana gelebileceğini bilmek

Dünyada rapor edilmiş cinsel istismar vakalarının %36 ile %62'si 15 yaş ve altındaki kız çocuklara karşı gerçekleşmiş ve çoğu ailenin içinde yaşanmıştır (UNICEF 2000). Kız çocuklar cinsel şiddet de dahil olmak üzere şiddetin evde olabileceğini ve mentorlarından veya aile dışında güvendikleri yetişkinlerden destek alabileceklerini bilmelidir.

29-Temel öz savunma becerilerini ve yardım çağırma yollarını bilmek

Hangi öz savunma becerilerinin etkili olduğunu ve bunu hangi alanlarda kullanabileceklerini bilmek önemlidir. Programlar kız çocuklarına ısıklık çalmak ve bağırarak gibi yöntemler dışında dikkati çekmelerini sağlayacak belli fiziksel hareketleri öğretmelidir.

Kaynak: Sinclair et al. 2013

30-Cinsel şiddetin ne olduğunu ve cinsel şiddetten nasıl korunabileceğini bilmek

Kız çocuklar sıklıkla cinsel şiddetle karşı karşıya kalıyor.

Cinsel şiddeti anlayabilmek ve kendilerini nasıl koruyabileceklerini bilmek, nerelerden destek alabileceklerini bilmek kritik önem taşır.

31-Fiziksel ihtiyaçlarının farkına varmak ve ihtiyaçlarını birine söyleyecek cesarete sahip olmak

Kız çocuklar açlık gibi temel ihtiyaçlarına çözüm bulmak için güvenliklerini riske atacak koşullarla karşı karşıya kalabilir. Temel ihtiyaçlarının farkında olmak ve çevrelerinde onları söyleyebilecek güvenli yetişkinler bulunması kız çocukların ihtiyaçlarına güvenli yollarla ulaşmasına destek olur.

32-Gelişimi için gerekli temel yiyeceklere nasıl ulaşacağını/nasıl elde edeceğini bilmek

Kız çocukların kendi ergenlik dönemi ihtiyaçlarını da göz önüne alarak nasıl sağlıklı beslenebileceklerini ve bu beslenme için ürünlere nereden ulaşabileceklerini bilmeleri gelişimleri için önemlidir. Yiyecek yetiştirmek de dahil olmak üzere temel besin kaynaklarına ulaşmaya dair yöntemleri bilmek önemlidir.

33-Kendi ana dilindeki bir cümleyi okuyabilmek

Bu kazanım, temel okuryazarlığın standart testidir

(Lloyd 2009). Gelişmekte olan ülkelerde, okula birkaç yıldır devam eden kız çocukların bile kendi dillerinde bir cümleyi okumakta zorlanabildiği görülmektedir. Okuryazarlık becerileri kız çocukların gelecek yaşamlarında oldukça etkilidir.

34-Eğitime devam etmek için seçeneklerini ve kaynaklarını bilmek

Kız çocukların eğitim haklarından faydalanabilmeleri ve eğitime erişimlerinin önündeki engellerle mücadele edilebilmesi için eğitim konusunda sahip oldukları seçenekleri ve kaynakları bilmeleri önemlidir. Açık öğretim, eğitim destek programları, akşam okulları gibi seçenekler de dahil olmak üzere eğitimleri için var olan seçenekleri ve destek alabilecekleri kaynakları bilmek eğitimlerine kesintisiz devam etmelerine katkı sağlar.

35-Ekonomik sömürden korunma konusunda haklarını bilmek

Taraf devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul eder.

36-Zorunlu bir harcama (ihtiyaçlar) ile ertelenebilecek bir harcamayı (istekler) nasıl ayırt edebileceğini bilmek

Bu kazanım, finansal okurluğun temelidir. Gençlerin “birikim” kavramını anlamaları için önemli bir adımdır.

Kaynak: UNICEF 2002

Bu konuda çalışmak, kızların istedikleriyle ihtiyaç duyduklarını ayırabilmelerine katkı sağlar.

37-Çocuk yaşta evliliğin hak ihlali olduğunu ve başka haklarını kullanmasını engellediğini bilmek

Kız çocuklar, aileler ve çocuklarla çalışanlar çocuk yaşta evliliklerin kız çocukların haklarını ihlal ettiğini, eğitime ve uygun hayat koşullarına erişimlerini engellediğini bilmelidir.

38-Kendi hayatıyla ilgili güvenli ve sağlıklı kararları, özgüvenli ve özsaygılı bir şekilde alabilmek

Kız çocuklar kendilerini ifade edebilir olduklarında, özgüven ve özsaygıları desteklendiğinde kendileri için daha sağlıklı seçimler yapar. Bu kazanım, kız çocukların eğitimden kopma, çocuk yaşta evlilik gibi risklere karşı kendilerini korumalarında da önemlidir.

39-Yasal çalışma yaşını ve çalışmanın temel koşullarını bilmek

Kız çocukların kendilerini ekonomik sömürüden ve haklarını ihlal eden erken yaşta çalışma veya güvensiz çalışma koşullarından koruyabilmeleri için yeterli bilgiye erişebilmeleri önemlidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 32'yi temel alan bilgilendirme çalışmaları bu yapabilirliğe katkı sağlar.

40-Kız çocuklar için güvenli alanların yerini ve çalışma saatlerini bilmek

Kız çocukların zaman geçirebilecekleri güvenli alanların önemini ve varsa bu alanların yerini ve nasıl ulaşabileceklerini bilmeleri önemlidir. Birçok toplulukta böyle alanlara ulaşım çok kısıtlıdır. Genç programları içinde kız çocuklara özel alanlar yaratmak bir seçenek olabilir. Kız çocuklara özgü alanlar veya kız çocuklara özel saatler yaratmak, alanın tamamen erkek egemen olmasını önler.

Kaynak: Erulkar et al. 2011; Erulkar et al. 2013

41-Kendi bedeninin ve karşı cinsin bedeninin anatomisini bilmek

Kendi bedenini ve karşı cinsin bedenini tanımak temel

bir bilgi olmakla birlikte utanç duygusuyla baş etmede önemlidir. Utanç duygusu ortaya çıkarmamak için bu konunun tek cinsiyetli bir grupta konuşulması önerilir.

42-Ne zaman ve nerede tek başına dışarı çıkmanın güvenli olduğunu (veya ne zaman topluca dışarı çıkmanın daha güvenli olduğunu) bilmek

Dışarı çıkmanın güvenliğinin hem mekânsal hem de zamansal boyutu vardır. Bu bilgi paylaşıldığında kız çocuklar dışarıdaki risklerden sorumlu olmadıklarını fakat bu risklerle baş etmek için yöntemler geliştirebileceklerini fark eder. Ne zamanlar dışarıda olmanın güvenli olduğuna dair bilgiye sahip olmak, kız çocukların dış dünyadan kaçınmalarının önüne geçebilecek bir yoldur.

43-Şiddet olaylarını bildirmek veya yardım almak için ulaşılabilir yardım hattının numarasını bilmek

Türkiye bağlamında Alo 183'e nasıl ulaşabileceğini, destek alınabilecek sivil toplum örgütlerini ve nasıl destekler alabileceğini bilmek.

44-Çokeşliliğin yasadışı olduğunu bilmek

Çokeşliliğin pratikte uygulandığı bölgelerde kız çocuklar, hukuki olarak poligaminin (çokeşliliğin) yasal olmadığını ve bundan nasıl kaçınabileceğini bilmelidir.

45-Erkek kardeşiyle/akran oğlan çocuklarıyla aynı haklara sahip olduğunu bilmek

Hem kız hem oğlan çocukların bu bilgiye sahip olması önemlidir.

46-Okul tatillerinde becerilerini (okuma, yazma ve matematik gibi) geliştirmeyi sürdürmek

Okul tatilleri kız çocukların öğrendiklerini tekrar etmesinin desteklenmesi gereken bir dönemdir çünkü tatillerde kız çocuklar daha fazla ev işi ve bakım yükü gibi durumlarla karşı karşıya kalırlar. Öğrendikleri becerileri korumak için birlikte plan yapmak ve tatil dönemlerinde kız çocuklarla düzenli buluşmalar planlamak güvenliklerini desteklerken uzun dönemli iyilik hallerine katkı sağlayacak becerileri unutmamalarını da sağlar.

47-Bir su kaynağının güvenli olup olmadığını (veya emin olunmadığında test için nasıl yardım alınabileceğini) bilmek

Sulardaki bakteriler veya zararlı kimyasallar sağlığı tehdit ettiğinden kız çocukların güvenli su kaynağını nasıl tespit edebileceğini bilmesi önemli bir beceridir. Rengine, kokusuna, kaynağın bulunduğu konuma ve türüne göre riskli olabileceğı bilgisi kızlarla paylaşılmalıdır.

Riskli olabilecek/test edilmemiş suları kullanmanın riskleri paylaşılmalı ve mecbur kalındığında kullanılacak koruyucu önlemler (kaynatma, filtrasyon, kimyasal arıtım) tartışılmalıdır.

48-Acil durumlar da dahil olmak üzere temiz içme suyuna ve ısınma kaynaklarına nasıl ulaşabileceğini bilmek

Doğal afetler gibi durumlarda otoriteler yetersiz kaldığında kız çocukların bir planı olmalıdır. Yaşadıkları topluluğun ve bölgenin haritalamasını yaparak bireysel ve kolektif güvenlik önlemleri üzerine tartışmak önemlidir.

49-Gerektiğinde çeviri (başlıca resmi dillere) konusunda yardımcı olabilecek birini tanımak

Yalnızca anadilini konuşabilmek ve resmi/baskın dili konuşamamak ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaya sebep olabilir. Kızların dil öğrenimine katkı sağlayacak mentorlar güçlenmelerine katkı sağlar. Yabancı dillere de hâkim olan bir mentor, kız çocuklar için teşvik edici olur ve yeni kapılar açabilir.

50-Günlük hayatta karşılaşılabileceği güvenlik risklerini bilmek ve önlemek için plan yapabilmek

Kız çocuklar, yeni fırsatlara ulaşabilmek için bir miktar stresle karşı karşıya kalmaları gerekeceğini konusunda bilgilendirilmelidir. Kaynak (Bruce 2012). Yeni fırsatları kendi güvenliklerini gözeterek kabul etmeleri konusunda cesaretlendirilmelidir. Koruyucu kazanımlar üzerine çalışarak ve kız çocukların güvenliği yolunda adımlar atılması için toplulukla birlikte çalışarak kız çocukların güvenliğini destekleyebiliriz.

51-Kendi topluluğunda bulunan kız çocukları koruma konusunda güvenilir kişi ve kurumları bilmek ve ulaşabilmek

Açıkça planlanmadığında kız çocukların güvenliğinden sorumlu kişiler toplulukta bulunmayabilir. Kız çocukların topluluklarıyla yapılacak çalışmalarda bir topluluk sözleşmesi oluşturarak kız çocukların rahatça iletişime geçebileceği güvenliklerinden sorumlu kişilerin belirlenmesi ve sorumluluk şeması oluşturulması önemlidir.

Kaynak: Sewall-Menon and Bruce 2012

52-Kendisinin/ailesinin yararlanabileceği kamu programlarını/hizmetlerini ve/veya haklarını ve bunlardan nasıl yararlanacağını bilmek

Kız çocuklar için koruyucu kazanımlar inşa etmek yalnızca beceriler kazanmalarına destek olmayı değil aynı zaman kaynaklara, yapabilirliklere ve karar mekanizmalarına ulaşmalarını da içerir. Kız çocukların topluluk içinde kendi yeri olmalı ve kız çocuklar var olan program ve mekanizmalara nasıl ulaşacaklarını bilmelidir.

53-Cinsel yolla bulaşan hastalıkların nasıl önlenileceğini ve bunların yol açabildiği sağlık sorunlarını anlamak

Cinsel yolla bulaşan hastalıkların yol açabileceği sağlık sorunlarını bilmek kız çocukların kendi güvenliklerini sağlamalarında önemli bir adımdır.

Kaynak: It's All One Curriculum 2009, popcouncil.org/ itsallone

54-Aile hekimini tanımak ve halk sağlığı faaliyetlerini bilmek

Kız çocukların bu konuda bilgilenebilmesi yalnızca kendi iyi oluşları için değil aynı zamanda topluluğun kız çocukları değişim özneleri olarak görmesine katkısı bakımından

önemlidir. Sağlık çalışanlarıyla kız çocukların bağlantı-ya geçmesini sağlamak, sağlık çalışanlarının daha önce temasa geçmediği kızların varlığını tanımasını sağlar.

55-En yakınındaki/erişilebilir bir toplum merkezi-nin yerini, burada sunulan etkinlikleri, hizmetleri ve bunlara nasıl katılacağını bilmek

Kız çocukların katılabilecekleri topluluk alanlarını, yararlanabilecekleri aktiviteleri ve bu alanlarda sunulan faydalanabilecekleri hizmetleri bilmeleri gereklidir.

56-Okuma, yazma ve matematik becerilerini gündelik hayatta karşısına çıkan durumlarda kullanabil-mek

Medya yayınlarını eleştirel okuma becerileri ve günlük hayatta kullanılan okuma ve aritmetik becerilerine sahip olmak kız çocuklar için hayatidir. Kız çocukların bu konudaki güvenini artırmak ve medyayı takip beceri-lerini desteklemek için onları okumaya teşvik etmenin yanında medyadaki kız çocukların temsili hakkında tartışmak faydalı olabilir.

Kaynak: fracturedatlas.org 2015

57-Gideceği yeri bulmak için pano, yol tabelaları ve haritaları nasıl kullanabileceğini bilmek

Kız çocuklarının kent yaşamında daha güvenli, bağımsız ve aktif bireyler olmalarına yardımcı olan harita okuma becerisi kent içinde güvenli bir şekilde yön bulabilmek, yeni yerleri keşfederken/yalnız seyahat ederken ken-dine güven duymak, toplu taşıma güzergâhlarını takip edebilmek, doğal afet veya kriz durumlarında güvenli bölgeleri ve kaçış yollarını bulabilmek, acil durumda en yakın sağlık hizmetine, polis merkezine veya güvenli bir alana ulaşabilmeyi sağlar. Ayrıca kız çocukların kendile-rini ifade etmelerini, kriz durumlarında doğru kararlar alabilmelerini ve sosyal hayatlarına daha fazla katılım göstermelerini sağlar.

58-Bir talep içeren basit bir mektubun/dilekçenin na-sıl yazılacağını bilmek

Mektup/dilekçe yazmak, ILO'nun (Uluslararası Çalış-ma Örgütü) temel beceriler listesinde olmakla birlikte, kaynaklara ulaşım için gerekli olması gibi yönlerden kız çocukların repertuarında olması gereken önemli bir beceridir.

59-Kendini tanıtmak ve taleplerini iletmek için nasıl form dolduracağını bilmek

Nasıl form doldurulacağını bilmemek kız çocukların erişimini kısıtlayan bir faktör olabilir. Çalışmalar, eşit okuryazarlık düzeyine sahip kız ve oğlan çocukları arasından kızların form doldurma konusunda bilgilerinin ve kendilerine güvenlerinin daha az olduğunu gösteriyor Kaynak: (Soler-Hampejsekve ark. 2013 ve 2014). Kız çocukların hayatlarında ihtiyaç duyabilecekleri temel formlara aşina olmaları için pratikler yapmak faydalı olacaktır.

60-Temel matematiği (kesirler, ondalık sayılar ve yüz-deler) ve basit maliyetlerin nasıl hesaplanacağını bilmek

Aritmetik, temel yaşamsal bir beceridir. Kız çocuklar, kendi ekonomik sorumluluklarını almaya hazır olmalıdır. Kız çocukların okuldan kopma oranı oğlan çocuklara göre daha yüksek olduğundan, aritmetik beceriler arasında bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği görülmektedir. Kaynak: (Soler-Hampejsek et al. 2013 and 2014; Population Council 2014). Kız çocuklara özel mekânlarda finansal becerileri destekleyen okul dışı eğitim, aritmetik becerilerinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyete dayalı

lı eşitsizliği kapatmakta önemli bir alternatiftir.

Kaynak: Lloyd 2009

61-Bilgi almak için radyo dinlemek, internet kullanmak ve televizyon izlemek

Medya araçlarına ulaşım hem haber alma hakkının sağlanması hem de belli kaynaklara erişim açısından önemlidir. Baskı altında olan veya erken yaşta evlenmiş olan kız çocukların haber kaynaklarına erişimi kısıtlı olabilmektedir. Medya araçlarına erişim hem bu medya araçlarına sahip olmayı hem de kullanmak için izninin olmasını gerektirir. Medya araçlarına erişemeyen kız çocukların tespit edilmesi önemlidir.

62-Medyada karşılaştığı bilgilerin doğruluğunu teyit edebilmek, güvenilir kaynakları ayırt edebilmek

Medyada var olan dezenformasyon sebebiyle bu kaynaklarda yer alan haber ve bilgilerin doğru olduğu var sayılmamalıdır. Güvenli kaynaklara erişmek ve bilgiyi teyit etme becerilerine sahip olmak medya okuryazarlığı için kritiktir.

63-Tanımadığı kişilerin teklif ettiği yiyecek ve içeceğin kabul edilmemesi gerektiğini bilmek

Beslenme yetersizliği kız çocuklar için belli riskler doğurabilir. Kız çocukların güvenli gıdaya, güvenli alanlarda ulaşma stratejilerini bilmeleri önemlidir. Acil durumlarda hangi kişi ve kurumların dağıttığı yemek ve içeceklerin güvenli olabileceğini bilmek gıda güvenliği için gerekli bir beceridir.

64-Etkili iletişim ve dinleme becerilerini kullanmak (empati ve sabırla dinlemek, özgüvenle kendini ifade edebilmek)

İletişim becerileri, sağlıklı ilişkiler kurabilmek, başkalarından öğrenmek ve başkalarıyla birlikte çalışmak için önemlidir. İyi dinleme ve iletişim becerileri kız çocukları okula, gelecekteki çalışma hayatlarına ve arkadaş ilişkilerine hazırlar. Anlayış, empati, şiddetsizlik ve kendini ifade etme niteliklerine sahip bir iletişimi deneyimlemek saygı ve özenle iletişim kurmalarına destek olur.

Kaynak: Jones and Bouffard 2012; casel.org

65-Arkadaşları veya akranları arasında yaşanan bir çatışma durumunu yatıştırma becerisine sahip olmak

Kız çocuklar arkadaşları ve akranlarıyla yaşadıkları çatışmaları çözebilmek ve sağlıklı ilişkiler sürdürebilmek için çatışma çözme becerilerine ihtiyaç duyar. Problem çözme becerileri, iki tarafın da ihtiyaç ve duygularının gözetildiği ortak bir çözüme nasıl varılacağını bilmeyi gerektirir.

Kaynak: Jones ve Bouffard 2012; casel.org

66-Stresli durumlarda öfkesini yönetebilmek

Duygusal iyi oluşu korumak için öfkeyi ve diğer duyguları düzenleyebilmek kritiktir. Kız çocukların, stresli durumlarda duygularını ve öfkelerini düzenleme becerilerini edinmeye yönelik çalışmalardan faydalanmaları öfkelerini yönetmelerinde yardımcı olur.

67-Kaygı tepkilerini ve kaygıyla başa çıkma yollarını bilmek

Stresle karşı karşıya kalındığında kendi duygularını düzenleme becerilerine sahip olmak kız çocukların duygusal gelişimleri ve ilişkileri için önemli-

dir. Kaygının nasıl ortaya çıktığını ve nefes egzersizleri, bedensel egzersizler, zihinsel egzersizler gibi yolları bilmek stresli durumlarla baş etmelerine katkı sağlar.

68-Doğru olmadığını düşündüğü bir şey için kendisine baskı yapan arkadaşlarına “hayır” diyebilmek

Ergenlik, kız çocuklar için zorlayıcı bir dönem olabilir. Bu dönemde akranlarının kız çocuklar üzerindeki etkisi artar ve çoğunlukla arkadaşları tarafından bir şey yapmaya zorlandıklarında “hayır” diyemezler. Akran baskısına karşı koyabilmek çok önemlidir, böylece kızlar kendilerine zarar verecek durumlardan kendilerini koruyabilir.

Kaynak: It's All One Curriculum 2009, popcouncil.org/ itsallone

69-Diğer insanlar kadar değerli olduğunu bilmek ve hissetmek

Kız çocuklar yalnızca oğlan çocuklara karşı değil, farklı kız çocuk gruplarına karşı da birçok konuda ayrımcılığa maruz kalır. Etiyopya’da Population Council tarafından yürütülen bir çalışmada ev işlerinde çalışan kızların kendilerini diğer kızlardan daha az zeki gördüklerini tespit etmiştir. Kız çocuklara yönelik bir programa katılmanın kendisinin bu kız çocuklara daha zeki hissettirdiği görülmüş. (Erulkar and Muthengi 2008; Erulkar et al.

2010). Kız çocuklar başka kız çocuklarla birlikte olduklarında daha yapabilir ve onaylanmış hissedebilir.

70-Dijital araçları kullanırken karşılaşılabileceği riskleri ve bunlarla ilgili nasıl destek alabileceğini bilmek

Sosyal medya araçları, iletişim, haber alma, kaynaklara erişim gibi önemli alanlarda fayda sağlamanın yanında dijital zorbalık gibi riskleri de barındırır. Kız çocukların sosyal medyayı kullanırken kendi güvenliklerini nasıl koruyabileceklerini bilmeleri kritiktir.

71-Evinin adresini bilmek ve acil durum için gereken iletişim bilgilerine erişebilmek

Evinin tam adresini ve acil durum iletişim bilgilerini bilmek, kız çocukların kent yaşamında güvenli olmalarını sağlayan temel bir yetenektir. Bu bilgiler, yalnızca polis veya itfaiye gibi acil hizmetlerle iletişim kurmayı değil, aynı zamanda ebeveynleri, bakım verenleri veya diğer güvenilir yetişkinlerle hızlı bir şekilde irtibata geçebilmeyi de içerir. Ayrıca, çocukların bu bilgileri bilmesi, kaybolma durumunda güvenli bir şekilde eve dönmelerine yardımcı olur ve acil durumlarda hızlı ve etkili bir şekilde hareket edebilmelerini sağlar.

72-Gerektiğinde çeviri (başlıca resmi dillere) konusunda nasıl yardım alabileceğini bilmek

Yalnızca anadilini konuşabilen ve resmi/baskın dili konuşamayan kız çocuklar ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilir. Bu durumda, kız çocukların dil öğrenmesini destekleyecek güvenilir kaynakların varlığı ve gerektiğinde çeviri konusunda destek alabileceği güvenilir yetişkinlerin varlığı önemlidir.

73-Kendisini ilgilendiren konularda kentle ilgili kararlara katılma ve fikirlerini beyan etme hakkına sahip olduğunu bilmek

Kız çocukların, yaşadıkları kentin yönetiminde söz sahibi olmaları, demokratik süreçlere katılmaları ve kendilerini ilgilendiren konularda fikirlerini beyan etmeleri, toplumsal katılımı ve aktif vatandaşlığı teşvik eder. Bu sayede kendilerini ifade edebilir, sorunlarına çözüm arayabilir ve kent yaşamına dair karar alma süreçlerinde yer alabilirler.

74-Bilgiye erişim için kentteki kütüphane, bilgi merkezleri ve diğer eğitim kaynaklarına nasıl erişebileceğini/kullanabileceğini bilmek

Kız çocukların bilgiye erişim hakkı, onların eğitimlerine

ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunur. Kütüphane ve bilgi merkezlerini kullanarak, geniş bir bilgi yelpazesine ulaşabilir, akademik başarılarını artırabilir ve yaşam boyu öğrenme alışkanlıkları edinebilirler.

75-Doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak ve bunlara nereden erişebileceğini bilmek

Kız çocuklara yönelik sağlık hizmetlerinin kapsamlı ve çok yönlü olması önemlidir. Servislerin çeşitliliğinin artmasının kız çocuklar tarafından bu servislerin kabul edilebilirliğini yükselttiği bilinmektedir.

76-Yerel yönetimlerin sunduğu kültürel ve sosyal etkinliklerden haberdar olmak, çevrimiçi (online) hizmetlere erişebilmek ve bu hizmetlerden yararlanmak için gereklilikleri bilmek

Kız çocukların kentte düzenlenen kültürel, sanatsal, sportif etkinliklere katılmaları, sosyal becerilerini geliştirmeleri ve topluma entegre olmaları açısından önemlidir. Bu etkinlikler hakkında bilgi sahibi olmak ve katılmak, kız çocukların yeni beceriler öğrenmesini, aktif ve katılımcı bireyler olmasını sağlar.

77-Sosyal hizmet ve rehberlik servislerinden yararlanabilmek için belediyelerin, okulların, halk eğitimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sunduğu destek programlarını bilmek

Kız çocukların faydalanabilecekleri hizmetlerden haberdar olmaları güçlenme yolunda önemli bir kaynak olabilmektedir. Bu konuda servis haritaları ve çocuk odaklı bilgilendirme araçları kız çocuklar için faydalı olur.

78-Kamunun, belediyenin ve sivil toplum örgütlerinin sunduğu eğitim burslarına ve maddi yardımlara başvurabilmek

Kız çocukların, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sunduğu eğitim burslarına ve maddi yardımlara başvurabilme becerileri geliştirilmelidir.

Eğitim bursları ve maddi yardımlar, kız çocukların eğitimlerine devam etmelerini ve ekonomik zorluklarla başa çıkmalarını sağlar. Bu burs ve yardımlara başvurabilmek için gerekli bilgileri öğrenmek, onların akademik başarılarını artırır ve gelecekte daha iyi fırsatlar elde etmelerine yardımcı olur.

79-Araç trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde yayaaların dikkat etmesi gereken trafik kuralları ve işaretlerini bilmek, güvenli alternatif yolları seçebilmek

Trafik işaretlerini tanıyabilen, yaya geçitlerinin ne zaman ve nasıl kullanılacağını bilen, riskli bölgeleri fark edip güvenli yolları tercih edebilen bir kız çocuğu, kent içinde bağımsız hareket edebilme becerisi kazanır. Bu bilgi, onun yoğun trafikli bölgelerde riskleri azaltmasına, tehlikeli alanlardan kaçınmasına ve güvenli yolları seçmesine olanak tanır. Böylece bağımsız hareket etme kapasitesi gelişir, özgüveni artar.

80-Duygularını ifade edebilmek ve okulda ya da evde yaşanan bir sorunu bir arkadaşına ya da güvenilir bir yetişkine anlatabilmek

Çocukların ciddi zorluklarda güvenilir yetişkinlerin desteğine ihtiyacı olabilir. Bir kız çocuğun duygularını ve sorunlarını paylaşabileceği güvenilir bir yetişkinle veya bir arkadaşıyla kurduğu ilişki sorunlarına daha etkili çözümler bulmasına destek olur. Aynı zamanda, onları dinleyecek birinin varlığı yalnızlık hissinin azalmasına ve hislerinin önemli olduğunu hissetmelerine katkı sağlar.

Kaynak: Jones ve Bouffard 2012; casel.org

81-Kendi mahallelerinde ve kent genelinde güvenli yaya yolları kullanabilmek

Güvenli yaya yolları kız çocukların kentte güvenli dolaşabilmelerini ve aktif bir yaşam tarzı sürdürebilmelerini sağlar. Bu yolları bilmek ve kullanmak, onların bağımsız hareket edebilme yeteneklerini artırır ve fiziksel aktivitelerle sağlıklarını korumalarına yardımcı olur.

82-Kendi mahallelerinde ve kent genelinde güvenli bisiklet yollarını kullanabilmek

Bisiklet yolları, kız çocukların kentte güvenli dolaşabilmelerini ve aktif bir yaşam tarzı sürdürebilmelerini sağlar. Bu yolları bilmek ve kullanmak, onların bağımsız hareket edebilme yeteneklerini artırır ve fiziksel aktivitelerle sağlıklarını korumalarına yardımcı olur.

83-Kent içinde güvenli bir şekilde seyahat edebilmek için toplu taşıma araçlarının güzergâhlarını, duraklarını, bilet almayı ve tarifelerini bilmek

Kız çocuklar için güvenli ulaşım seçeneklerini bilmek önemlidir. Güvenli rotaları ve toplu taşıma duraklarını öğrenmek güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlar. Özellikle gerekli durumlarda gece geç saatlerde, güvenli olmayan bölgelerden kaçınarak seyahat planı yapabilmelerini de destekler.

84-Mahalledeki dükkânlara yanında bir yetişkin olmadan tek başına gidebilmek

Kız çocukların mahalle içinde kendi başlarına hareket edebilmeleri, özgüven kazanmaları ve sosyal becerilerini geliştirmeleri açısından önemlidir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada, ebeveyn müdahalesi olmadan tek başlarına alışveriş yapabildikleri küçük işletmelerin (bakkal, market gibi), çocukların yalnızca ihtiyaçlarını karşıladıkları yerler değil, aynı zamanda sosyalleşme alanları olduğu ve mahalle algısının oluşumunda da önemli bir rol oynadığı görülmüştür (*Arın Ensarioğlu 2021, <https://yapidergisi.com/cocuklarin-ideal-kenti/>*). Bu yapılabirlik, kız çocukların günlük yaşamda kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine, acil durumlarda yardım isteyebilecekleri yerleri tanımlarına, çevrelerindeki insanlarla etkileşim kurmalarına ve toplumsal yaşama daha etkin katılmalarına yardımcı olur.

85-Seyahat edebilmek için gerekli belgeleri, nereden bilet alacağını, ulaşım araçlarını nerede ve nasıl kullanacağını bilmek

Kent içi ya da şehirlerarası seyahatlerde ihtiyaç duyulan temel bilgilere sahip olmak, kız çocukların bağımsız hareket edebilme becerilerini geliştirir. Kimlik, öğren-

ci kartı ya da ulaşım kartı gibi belgeleri tanımak, bilet almanın yollarını (gişe, otomat, dijital uygulamalar vb) bilmek, otobüs, metro, tren gibi ulaşım araçlarının nerede ve nasıl kullanılacağını öğrenmek, onların kentle daha etkin bir şekilde etkileşime girmesini sağlar. Bu yetkinlik hem günlük yaşantılarını kolaylaştırır hem de acil veya özel durumlarda kendi başlarına güvenli ve bilinçli bir şekilde hareket edebilmelerini mümkün kılar.

86-Günlük olarak kendi zamanını yönetebilmek

Gelişmekte olan birçok ülkede, istihdam edilen kızlar, okul statüsüne bakılmaksızın, günde erkeklerden daha fazla saat çalışmaktadır. (Nüfus Konseyi 2005). Bir kızın zamanındaki kısıtlamalar hakkındaki farkındalığı, kız çocuklar için tasarlanan bir programda üzerine eğilinmesi edilmesi gereken ilk adımdır. Bir programa katılacaksa zamanını yeniden düzenleme veya bırakma baskısı programın başlangıcında ortaya çıkmayabilir, ancak zamanla aileler “eve dönüş” için sabırsızlanabilir. Bu noktada, en yoksul topluluklardaki en yoksul kızların, katılmaya devam etmek için gerekli esnekliği müzakere etmede desteklenmesi önemlidir. Bazı durumlarda, yetişkinlerin aracılığı gerekli olabilir.

Kaynak: Assaad ve Bruce 1997

87-Temiz bir çevrede yaşamak, çevreyi koruma bilincine sahip olmak

Çevre bilinci gelişmiş bireyler, temiz bir çevrede yaşamın önemini kavrayarak çevreyi koruma konusunda aktif rol oynar. Kız çocukların geri dönüşüm, enerji tasarrufu, su kaynaklarını koruma gibi konular hakkında bilgi sahibi olmaları, doğaya ve yaşadıkları çevreye olan duyarlılıklarını artırır, çevresel sorunlara karşı çözümler üretmelerine yardımcı olur.

88-Kendi duygularını anlayabilmek ve adlandırabilmek

Kendi duygudurumunu takip edebilmek ve duygularını adlandırabilmek, duygusal iyi olma halinin önemli bir parçasıdır. Duygularını adlandırabilen kız çocuklar, zor duygu ve deneyimlerle başa çıkmak yolunda güçlenir. Duygu dünyasının çeşitliliği duygusal iyi olma halinin önemli bir parçasıdır. Ergenlik döneminde duygusal farkındalığın azlığı, sağlıklı duygusal ve zihinsel gelişim için risk faktörüdür.

Kaynak: https://brain.harvard.edu/hbi_news/emotional-awareness-and-mental-health/

Kaynakça

- Arın Ensarioğlu 2021, <https://yapidergisi.com/co-cuklarin-ideal-kenti/>
- Assaad, Marie and Judith Bruce. 1997. "Empowering the next generation: Girls of the Maqattam garbage settlement," SEEDS. Population Council. [Also in Arabic.]
- By David G. Weissman Emotional Awareness and Mental Health <https://brain.harvard.edu/hbi-news/emotional-awareness-and-mental-health/>
- Brady, Martha, Joseph Simbaya, Allison Stone, and Maya Vaughan-Smith. 2010. "Understanding adolescent girls' protection strategies against HIV: An exploratory study in urban Lusaka." New York: Population Council.
- Bruce, Judith, Miriam Temin, and Kelly Hallman. 2012. "Evidence-Based Approaches to Protecting Adolescent Girls at Risk of HIV." AIDSTAR-One Spotlight on Gender. Washington, DC: USAID.
- del Valle, Angel. 2013. "Addressing violence against adolescent girls through 'safescaping' (participatory community mapping)." UNFPA webinar series for Adolescent Girls Initiative.
- del Valle, Angel. 2014. "Community contracts: Accountable efforts to support girls and sustain safe spaces." Addis Ababa: Learning Circle workshop.
- Erulkar, Annabel, Herma Gebru, and Gebeyehu Mekonnen. 2011. "Biruh Tesfa program provides domestic workers, orphans and migrants in urban Ethiopia with social support, HIV education and skills." Addis Ababa: Population Council. www.populationcouncil.org/uploads/pdfs/2011PGY_BiruhTesfaBrief.pdf.
- Erulkar, Annabel, A. Ferede, W. Girma, and W. Ambelu. 2013. "Evaluation of "Biruh Tesfa" (Bright Future) program for vulnerable girls in Ethiopia." Vulnerable Children and Youth Studies 8(2): 182–192.
- Erulkar, Annabel S. and Eunice Muthengi. 2008. "Evaluation of Berhane Hewan: A pilot program to promote education and delay marriage in rural

Ethiopia.” Addis Ababa, Ethiopia: Population Council.

- Erulkar, Annabel, A. Ferede, W. Ambelu, et al. 2010. “Ethiopia young adult survey: A study in seven regions.” Addis Ababa: Population Council and UNFPA. www.popcouncil.org/uploads/pdfs/2010PGY_EthiopiaYASurvey.pdf.
- Equality Now. n.d. Learning from Cases of Girls’ Rights. www.equalitynow.org/sites/default/files/Learning_From_Cases_of_Girls_Rights.pdf.
- fracturedatlas.org. 2015. “Center for the Arts, Port Au Prince: Working to empower adolescent girls in Haiti in the arts and create income-generating activities.” www.fracturedatlas.org/site/fiscal/pro-file?id=6142
- Hallman, Kelly. 2011. “Social exclusion: The gendering of adolescent HIV risks in KwaZulu-Natal, South Africa,” in J. Klot and V. Nguyen (eds.), *The Fourth Wave: Violence, Gender, Culture & HIV in the 21st Century*. Social Science Research Council

and UNESCO, pp. 53–80.

- Hallman, Kelly, Nora Kenworthy, Judith Diers, et al. 2014. “The contracting world of girls at puberty: Violence and gender-divergent access to the public sphere among adolescents in South Africa.” *Global Public Health*.
- It’s All One Curriculum 2009, popcouncil.org/ itsal-
- lone
- Jones and Bouffard 2012; casel.org
- Jones, S.M. and S.M. Bouffard. 2012. “Social and emotional learning in schools: From programs to strategies.” *Social Policy Report* 26(4): 1–33.
- Lloyd, Cynthia B. 2009. *New Lessons: The Power of Educating Adolescent Girls*. New York: Population Council.
- Lloyd, Cynthia B. 2012. “Priorities for adolescent girls’ education,” *Girls First! Series*. New York: Population Council.
- Marcus, Rachel. 2014. “Changing discriminatory norms affecting adolescent girls through commu-

nications activities: Insights for policy and practice from an evidence review." Overseas Development Institute.

- Population Council. . 2014. "Malawi Schooling and Adolescent Study." www.popcouncil.org/research/malawi-schooling-andadolescent-study.
- Sewall-Menon, Jessica and Judith Bruce. 2012. "The cost of reaching the most disadvantaged girls: Programmatic evidence from Egypt, Ethiopia, Guatemala, Kenya, South Africa, and Uganda." New York: Population Council.
- Sinclair, Jake, et al. 2013. "A self-defense program reduces the incidence of sexual assault in Kenyan adolescent girls," Journal of Adolescent Health 53(3): 374–380.
- Soler-Hampejsek, Erica, Christine A. Kelly, Barbara S. Mensch, Paul C. Hewett, Monica J. Grant. 2013. "Retention of literacy and numeracy in rural Malawi: A longitudinal analysis." Paper presented at the 57th Annual Conference of the Comparative and

International Education Society, New Orleans, LA, 10-15 March.

- Soler-Hampejsek, Erica, Christine A. Kelly, et al. 2014. "Gender differences in the retention of literacy and numeracy in Malawi." Poster presented at Annual Meeting of the Population Association of America. Boston, 3 May
- UNICEF 2002. "Adolescence: A time that matters." New York. http://www.unicef.org/publications/files/pub_adolescence_en.pdf.

SUNA'NIN KIZLARI

YAS₃ 10

YAS₃ 6

YAS₃ 12

YAS₃ 8

YAS₃ 18

YAS₃ 14

YAS₃ 20

YAS₃ 16

Haftada en az bir kez
arkadaşlarıyla bir araya
gelebileceği güvenli bir yere
sahip olmak

3

Kendisi veya bir yakını fiziksel
ve/veya duygusal şiddete
maruz kaldığında kimden/
nereden destek alabileceğini
bilmek

1

En yakın polis merkezinin
yerini, iletişim bilgisini
ve polisinin nasıl yardım
edebileceğini bilmek

4

En yakın acil sağlık hizmeti
veren kurumun yerini ve hangi
durumlarda başvurabileceğini
bilmek

2

Aile dışından en az üç kız
arkadařa sahip olmak

7

Sahip olduğu parayı
(harçlık, gelir vb.) ve
harcamalarını dengeli
kullanabilmek

5

Hastaneye gitmek, okula
kaydolmak veya seyahat etmek
için gerekli kimlik, öğrenci
kartı vb. resmi belgelere sahip
olmak

8

Hastane, okul, karakol gibi
yerlerde kendini daha rahat
hissedeabilmek için kadın bir
görevli ile konuşmayı talep
edeabilmek

6

Kentteki güvenli ve temiz oyun alanları, parklar, yeşil alanlar, spor salonlarının yerini bilmek

11

Herhangi bir zorlukla karşılaştığında danışabileceği yaşıca daha büyük kadının bir yol gösterici yetişkini tanımak

9

Menstrüasyon süresine dair bilgi sahibi olmak ve bu sürenin gerektirdiği sağlık ve hijyen önlemlerini alabilmek

12

Boş vakitlerini değerlendirebileceği oyunlar/aktiviteleri bilmek

10

Öğretmenlerin öğrencilerine karşı etik sorumluluklarını ve uygun olmayan davranışları bilmek (öğrencilerden özel iyilikler istemek veya onları eve davet etmemek gibi)

15

Damlacık yoluyla (öksürük, hapşırma) bulaşan bulaşıcı hastalıklardan korunmak ve kişisel hijyenini sağlayabilmek için gerekli önlemlerini bilmek

13

Okulda istismar durumunda yardım için başvurulacak kişileri ve istismarı nereye bildireceğini bilmek

16

Hakları için hak arama yollarını (Alo 183'ü aramak, Cimer'e yazmak vb.) bilmek

14

Ailesine, kendisinden
istenenin yasa dışı olduğunu
söyleyebilmek

19

Yaşadığı bölgenin adını bilmek

17

Kendi geleceğine yönelik hayal
kurmak ve hayallerine yönelik
plan yapmak

20

Çocuk haklarını bilmek

18

Kendine özgü bir özelliğın farkında olmak, ifade edebilmek ve başkalarına öğretebileceğı bir beceriyi fark edebilmek

23

Zorunlu eğitimin kaç yıl olduğunu bilmek

21

Uyuşturucu ve alkol bağımlılığının belirti ve tehlikelerini ve kendisi ya da bir başkası için nereden yardım alabileceğini bilmek

24

Cinsellik ve üremenin biyolojik temellerini anlamak

22

Belediye meclisinin işleyişini,
görevlerini ve toplanma
aralıklarını bilmek

27

Yaşına ve gelişimine uygun
kitaplara ulaşabilmek ve kitap
okuyabilecek uygun koşullara
sahip olmak

25

Şiddetin sadece tanımadığı
insanlardan gelmediğini,
şiddetin aile içinde de
meydana gelebileceğini bilmek

28

Yasal oy verme yaşını,
oy vermek için nereye
kaydolacağını ve nerede oy
kullanacağını bilmek

26

Fiziksel ihtiyaçlarının farkına
varmak ve ihtiyaçlarını birine
söyleyecek cesarete sahip
olmak

31

Temel öz savunma becerilerini
ve yardım çağırma yollarını
bilmek

29

Gelişimi için gerekli temel
yiyeceklerle nasıl ulaşacağını/
nasıl elde edeceğini bilmek

32

Cinsel şiddetin ne olduğunu
ve cinsel şiddetten nasıl
korunabileceğini bilmek

30

**Ekonomik sömürüden korunma
konusunda haklarını bilmek**

35

**Kendi ana dilindeki bir cümleyi
okuyabilmek**

33

**Zorunlu bir harcama
(ihtiyaçlar) ile ertelenebilecek
bir harcamayı (istekler) nasıl
ayırt edebileceğini bilmek**

36

**Eğitimine devam etmek için
seçeneklerini ve kaynaklarını
bilmek**

34

Yasal çalışma yaşını ve
çalışmanın temel koşullarını
bilmek

39

Çocuk yaşıta evliliğin hak ihlali
olduğunu ve başka haklarını
kullanmasını engellediğini
bilmek

37

Kız çocuklar için güvenli
alanların yerini ve çalışma
saatlerini bilmek

40

Kendi hayatıyla ilgili güvenli ve
sağlıklı kararları, özgüvenli ve
özsaygılı bir şekilde alabilmek

38

**Şiddet olaylarını bildirmek
veya yardım almak için
ulaşılabilircek yardım hattının
numarasını bilmek**

43

**Kendi bedeninin ve karşı cinsin
bedeninin anatomisini bilmek**

41

**Çok eşliliğin yasadışı olduğunu
bilmek**

44

**Ne zaman ve nerede tek
başına dışarı çıkmanın güvenli
olduğunu (veya ne zaman
topluca dışarı çıkmanın daha
güvenli olduğunu) bilmek**

42

Bir su kaynağının güvenli
olup olmadığını (veya emin
olunmadığında test için nasıl
yardım alınabileceğini) bilmek

47

Erkek kardeşiyle/akran oğlan
çocuklarıyla aynı haklara sahip
olduğunu bilmek

45

Acil durumlar da dahil olmak
üzere temiz içme suyuna
ve ısınma kaynaklarına nasıl
ulaşabileceğini bilmek

48

Okul tatillerinde becerilerini
(okuma, yazma ve matematik
gibi) geliştirmeyi sürdürmek

46

Kendi topluluğunda bulunan
kız çocukları koruma
konusunda güvenilir kişi
ve kurumları bilmek ve
ulaşabilmek

51

Gerektiğinde çeviri (başlıca
resmi dillere) konusunda
yardımcı olabilecek birini
tanımak

49

Kendisinin/ailesinin
yararlanabileceği kamu
programları/hizmetleri ve/
veya hakları ve bunlardan nasıl
yararlanacağını bilmek

52

Günlük hayatta
karşılaşılabileceği güvenlik
risklerini bilmek ve önlemek
için plan yapabilmek

50

En yakınındaki/erişilebilir bir toplum merkezinin yerini, burada sunulan etkinlikleri, hizmetleri ve bunlara nasıl katılacağını bilmek

55

Cinsel yolla bulaşan hastalıkların nasıl önlenebileceğini ve bunların yol açabildiği sağlık sorunlarını anlamak

53

Okuma, yazma ve matematik becerilerini gündelik hayatta karşısına çıkan durumlarda kullanabilmek

56

Aile hekimini tanımak ve halk sağlığı faaliyetlerini bilmek

54

Kendini tanıtmak ve taleplerini
iletmek için nasıl form
dolduracağını bilmek

59

Gideceği yeri bulmak için pano,
yol tabelaları ve haritaları nasıl
kullanabileceğini bilmek

57

Temel matematiği (kesirler,
ondalık sayılar ve yüzdeler)
ve basit maliyetlerin nasıl
hesaplanacağını bilmek

60

Bir talep içeren basit bir
mektubun/dilekçenin nasıl
yazılacağını bilmek

58

**Tanımadığı kişilerin teklif ettiği
yiyecek ve içeceğin kabul
edilmemesi gerektiğini bilmek**

63

**Bilgi almak için radyo
dinlemek, internet kullanmak
ve televizyon izlemek**

61

**Etkili iletişim ve dinleme
becerilerini kullanmak (empati
ve sabırla dinlemek, özgüvenle
kendini ifade edebilmek)**

64

**Medyada karşılaştığı bilgilerin
doğruluğunu teyit edebilmek,
güvenilir kaynakları ayırt
edebilmek**

62

**Kaygı tepkilerini ve kaygıyla
başı çıkma yollarını bilmek**

67

**Arkadaşları veya akranları
arasında yaşanan bir çatışma
durumunu yatıştırma
becerisine sahip olmak**

65

**Doğru olmadığını düşündüğü
bir şey için kendisine baskı
yapan arkadaşlarına “hayır”
diyeabilmek**

68

**Stresli durumlarda öfkesini
yönetebilmek**

66

**Evinin adresini bilmek ve acil
durum için gereken iletişim
bilgilerine erişebilmek**

71

**Diğer insanlar kadar değerli
olduğunu bilmek ve hissetmek**

69

**Gerektiğinde çeviri (başlıca
resmi dillere) konusunda nasıl
yardım alabileceğini bilmek**

72

**Dijital araçları kullanırken
karşılaşabileceği riskleri ve
bunlarla ilgili nasıl destek
alabileceğini bilmek**

70

Doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak ve nereden erişebileceğini bilmek

75

Kendisini ilgilendiren konularda kentle ilgili kararlara katılma ve fikirlerini beyan etme hakkına sahip olduğunu bilmek

73

Yerel yönetimlerin sunduğu kültürel ve sosyal etkinliklerden haberdar olmak, çevrim içi (online) hizmetlere erişebilmek ve bu hizmetlerden yararlanmak için gereklilikleri bilmek

76

Bilgiye erişim için kentteki kütüphane, bilgi merkezleri ve diğer eğitim kaynaklarına nasıl erişebileceğini/ kullanabileceğini bilmek

74

Araç trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde yayaların dikkat etmesi gereken trafik kuralları ve işaretlerini bilmek, güvenli alternatif yolları seçebilmek

79

Sosyal hizmet ve rehberlik servislerinden yararlanabilmek için belediyelerin, okulların, halk eğitimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sunduğu destek programlarını bilmek

77

Duygularını ifade edebilmek ve okulda ya da evde yaşanan bir sorunu bir arkadaşına ya da güvenilir bir yetişğine anlatabilmek

80

Kamunun, belediyenin ve sivil toplum örgütlerinin sunduğu eğitim burslarına ve maddi yardımlara başvurabilmek

78

Kent içinde güvenli bir şekilde seyahat edebilmek için toplu taşıma araçlarının güzergahlarını, duraklarını, bilet almayı ve tarifelerini bilmek

83

Kendi mahallelerinde ve kent genelinde güvenli yaya yolları kullanabilmek

81

Mahalledeki dükkanlara yanında bir yetişkin olmadan tek başına gidebilmek

84

Kendi mahallelerinde ve kent genelinde güvenli bisiklet yollarını kullanabilmek

82

YAŞ 6

YAŞ 8

YAŞ 10

YAŞ 12

YAŞ 14

YAŞ 16

YAŞ 18

YAŞ 20